

UDK 639.31 : 339.1

Izlaganje sa skupa

PERSPEKTIVE SLATKOVODNE RIBARSKE PROIZVODNJE U TRŽIŠNIM UVJETIMA PRIVREĐIVANJA

K. Pažur

Sažetak

Slatkovodno ribarstvo u Jugoslaviji danas je u krizi, kao i cijela privreda, kojoj je jedan od osnovnih uzroka dugogodišnji netržišni odnos. Rezultat takva poslovanja vidi se u smanjenju finansijskih rezultata do granice likvidacije. Da bi se zaustavilo to nepovoljno kretanje predlažu se ove mjere:

- smanjenje suvišne radne snage na ribnjacima u skladu s inozemnim normativima
- promjena proizvodnog programa,
- uvođenje marketinškog oblika privređivanja
- povećanje obrtaja kapitala skraćanjem roka proizvodnje,
- obustava investicija u nove proizvodne površine bar u idućih pet godina.

RASPRAVA

Prema istraživanjima modernih ekonomskih znanstvenika, jedan od glavnih problema u današnjem razvijenom društvu (ako ne i glavni) nalazi se u mogućnosti prodaje, a ne više u proizvodnji. Ako, dakle ne postoji kupovna moć, nema ni uvjeta za proizvodnju. Tako i sva istraživanja prilikom gradnje novih proizvodnih kapaciteta treba da počnu s istraživanjem tržišta, tamo gdje proces reprodukcije zapravo završava. Takav je pristup u jugoslavenskoj privredi bio prisutan samo iznimno, ako ga je uopće bilo. Stoga će susret tako izgrađenih kapaciteta s tržišnom privredom biti vrlo bolan: dio ih, sigurno, neće preživjeti.

To vrijedi i za slatkovodno ribarstvo koje inače već duže ne slijedi razvojna kretanja svjetskog ribarstva, nego stagnira. Dok ulov ribe u svijetu stalno raste i već je prešao 90 milijuna tona, što predstavlja daleko najvažniji svjetski izvoz animalnih bjelančevina, naše slatkovodno ribarstvo stagnira već 10-ak godina, o čemu govore podaci u tabl. 1. i grafikonu.

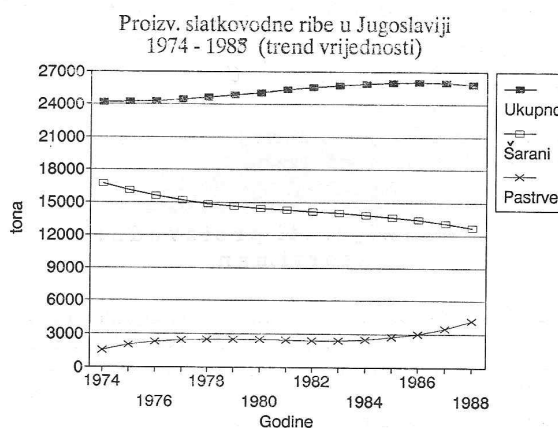
Dr Krešimir Pažur, red. prof., Fakulteta poljoprivrednih znanosti, Zagreb.

Izlaganje sa znanstvenog skupa: »Dostignuća i perspektive ratarsko-stočarske proizvodnje u tržišnim uvjetima«, Pula, 4—10. II. 1991.

Tablica 1. Proizvodnja slatkovodne ribe u Jugoslaviji
tona

Godina	Ukupno	Od toga	
		šaran	pastrva
1974.	23 999	16 753	1 668
1975.	24 369	16 191	1 658
1976.	23 998	14 866	2 626
1977.	25 695	16 081	2 331
1978.	25 222	15 400	2 427
1979.	22 536	13 289	2 423
1980.	23 428	13 354	2 753
1981.	27 232	15 639	2 362
1982.	26 352	14 744	2 422
1983.	26 527	14 405	2 566
1984.	25 098	13 568	2 527
1985.	25 684	13 531	2 224
1986.	26 082	12 917	2 146
1987.	25 174	13 042	3 772
1988.	26 449	13 094	4 066

Izvor: Statistički bilten »Stočarstvo i ribarstvo«, izd. SZSS

Od toga na proizvodnju u šaranskim ribnjacima otpada oko 78 do 82%, na pastrvska ribogojilišta oko 10 do 15%, a ostatak na ulov u otvorenim vodama (rijeke i jezera) koji izrazito varira, ovisno o hidroklimatskoj situaciji. Predmet ove rasprave nisu otvorene vode, jer ulov u njima više ne podliježe tržišnim zakonitostima.

Jednim od osnovnih uzroka stagnacije u proizvodnji slatkovodne ribe smatramo dugogodišnju neprilagodjenost tržištu i njegovim zakonitostima (Pažur, 1988.). Premda je slatkovodno ribarstvo prilično samostalno donosilo vlastite razvojne odluke, neovisno o političkim strukturama, ono to nije uopće iskoristilo u razvoju tržišnih oblika privređivanja. U grani praktički nije vladala nikakva konkurencija, cijene su se ribe određivale dogovorno, asortiman ribe i način njezine prodaje nije se mijenjao već desetljećima, marketinški pristup i ekonomska propaganda nepoznate su kategorije, produktivnost se rada smanjuje umjesto da se povećava, previše je radnika jer je vladala socijalna politika zapošljavanja itd., a sve to karakteristično je za većinu ribnjaka. Pojave su to koje su također karakteristične za gotovo cijelu našu privredu.

Da bi se slatkovodni ribnjaci u razumnome roku prilagodili tržišnim uvjetima poslovanja u uvjetima promjene vlasničkih odnosa, potrebno je što prije promijeniti sljedeće:

1) Smanjiti broj radnika

Ovu inače vrlo nepopularnu mjeru treba promijeniti jer je u ribnjacima previše zaposlenih. U šaranskim ribnjacima još je 1970-ih godina jedan radnik proizveo oko 15 do 17 tona ribe godišnje, a 1989. samo 13,08 (Turk, 1990). U pas-trvskim ribnjacima stanje je još gore jer jedan radnik godišnje proizvede najmanje 5 puta manje ribe nego u isto takvim ribnjacima u Italiji i Njemačkoj. Gledano sa socijalnog stajališta, taj je problem u ribarstvu moguće riješiti humano. Poznato je da radnici u ribnjacima većinom imaju i vlastito poljoprivredno gospodarstvo, jer dobar dio njih na posao dolazi traktorima. Ako se problem viška radne snage ne riješi do reprivatizacije, to će, sigurno, biti prvi potez budućih vlasnika. Smanjenje radne snage djelovat će pozitivno na realnije formiranje cijene riba i njezinu konkurentnost na tržištu.

2) Promijeniti proizvodni asortiman

Proizvodni program šaranskih ribnjaka osniva se uglavnom na šaranu, čak više od 80%. Kvalitetnih riba kao smuđa, soma i štuke ne uzgoji se ni 1%. Stoga su posljednjih godina sve veće teškoće u prodaji, posebno na vanjskom tržištu, gdje postoji jaka konkurencija istočnoeuropskih zemalja, ne samo asortimanom nego i cijenom. Traže se kvalitetne vrste riba, a i šaran s manje masti. Taj problem nije nerješiv, ali će se sporo rješavati jer su se naši ribnjaci dosad pokazali kao trom organizacije. No bez rješenja toga problema nema napretka, a riba će se prodavati sve teže.

3) Marketinški oblik privređivanja

Proizvodnim programom tržištu treba pristupiti na moderan — marketinški način, te ga prilagoditi potrebama i željama modernog potrošača. Gdje god se može, potrebno je izbjegavati prodaju žive ribe jer je to jedan od najskupljih načina u transportnoj ekonomiji: prijevoz 2 l vode i 1 kg ribe na velike udaljenosti uz povratak praznog transportnog sredstva. Može se očekivati da će se gradnjom tvornice za preradu slatkovodne ribe »Irida« u Daruvaru taj proces ubrzati, no »Irida« danas prerađuje više od 80% morske ribe.

Krajnje je vrijeme da se i slatkovodno ribarstvo počne koristiti ekonomskom propagandom u promociji svojih proizvoda, pri čemu se samo moraju ugledati na svoje kolege iz morskog ribarstva. Ostale li kao dosad prosječan, nezainteresirani potrošač jedva da će i znati što je to slatkovodni ribarski proizvod i kakva je njegova prednost u prehrani.

4) Povećati koeficijent obrtaja

Slatkovodno je ribarstvo grana sporog ekonomskog pokreta. Koeficijent obrtaja kapitala znatno je ispod 1, a u ribnjacima s trogodišnjom proizvodnjom (kakvih je posljednjih godina sve više) i manje od 0,5. Koliko to smanjuje efikasnost privređivanja i stvara teškoće prilikom pribavljanja obrtnih sredstava, nije potrebno dokazivati. I ovdje su moguća skraćivanja proizvodnoga procesa proizvodnjom ribe manje komadne težine proizvodnja kojih kraće traje, ali je njihova kvaliteta s nutritivnog stajališta znatno viša jer mlađi organizam ima manje masti, a više bjelancevina, o čemu također treba upoznati tržište. Dosad su ribnjačari nastojali proizvoditi ribu samo veće komadne težine.

5) Bez novih investicija

S obzirom na to da se naši ribnjaci danas velikom većinom iskorištavaju znatno ispod realnog kapaciteta koji je moguć prema današnjem stanju poznate i u nas već primjenjivane tehnologije, bar u idućih pet godina ne dolaze u obzir nove investicije u proširenje ribnjačarskih površina. Mogu se prihvatiti samo investicije radi poboljšanja i zaokruženja tehnološkog procesa smanjenjem prevelikih površina pojedinih bazena, svih zahvata u povećanju tržišnih kapaciteta, marketinške i ekonomsko-propagandne obrade tržišta i uvođenja aukcijske prodaje u velikim gradovima i sl., dakle, za radove koji vode povećanju ekonomske efikasnosti (Pažur, 1983a, 1983b).

To bi bili osnovni zadaci slatkovodne ribarske privrede u idućem razdoblju koji bi granu doveli u tržišne uvjete poslovanja buduće naše privrede, u kojima bi ta grana po ekonomskoj djelatnosti opet mogla biti jedna od vodećih u našoj poljoprivredi.

S u m m a r y

THE PERSPECTIVES OF FRESHWATER
PISCICULTURE PRODUCTION UNDER
MARKET ECONOMY CONDITIONS

Today, the freshwater fish farming in Yugoslavia is going through a crisis, as well as the entire economy. Main reason for this is a long lasting (many years) non-market relations. The results of such a management are reflected in decrease of productivity, in difficulties of disposal of goods, and in decrease of financial results up to the point of liquidation. To stop this negative trend, following measurements are recommended:

1. to reduce the excessive labor on fish farms in accordance with foreign normative,
2. to make changes in the production programs,
3. to include market economy conditions,
4. to expand circulating capital by reducing production time limit, and
5. to stop the investments to new production's areas for the period of five years.

L I T E R A T U R A

Pažur, K. (1983a): Razvojna politika u slatkovodnom ribarstvu, *Ribarstvo Jugoslavije* (4), 73—75.

Pažur, K. (1983b): Ekonomika slatkovodnog ribarstva, dio u knjizi »Slatkovodno ribarstvo«, Zagreb.

Pažur, K. (1988): Mogućnost plasmana pastrva i potrebe primjene marketinške koncepcije, *Ribarstvo Jugoslavije* (5—6), 102—105.

Turk, M. (1990): Slatkovodno ribarstvo Hrvatske u 1989. godini, *Ribarstvo Jugoslavije* (4), 73—79.

Statistički godišnjak Jugoslavije i Statistički bilten »Stočarstvo i ribarstvo«, izd. Savezni zavod za statistiku, Beograd.

Primljeno 17. 4. 1991.

